ПРОЄКТ

КОНЦЕПЦІЯ ДОРОЖНЬОЇ КАРТИ

популяризації науки та розвитку наукової комунікації в Україні

Опис проблем, які потребують розв'язання

Цією Концепцією визначаються підходи до сприяння у формуванні та реалізації державної політики у сфері популяризації науки та розвитку наукової комунікації в Україні як складової інноваційного розвитку держави, зміцнення суспільної довіри до науки та забезпечення стійкості України в умовах сучасних викликів, зокрема збройної агресії рф та інформаційного протистояння. Популяризація науки є важливим чинником формування людського капіталу, розвитку інноваційної економіки, підвищення якості державного управління та інтеграції України до європейського дослідницького простору. Водночас наявна система популяризації науки характеризується фрагментарністю, недостатнім рівнем інституційного розвитку та обмеженою ефективністю взаємодії між основними стейкхолдерами.

До ключових проблем, що потребують вирішення шляхом формування цілісної, системної та орієнтованої на результат державної політики у сфері популяризації науки, належать:

Проблема 1. **Фрагментарність та несистемність державної політики у сфері популяризації науки.**

Відсутність єдиного стратегічного підходу, визначеного на національному рівні, а також чітко окреслених координаційних механізмів між органами державної влади, науковими установами, закладами вищої освіти та іншими суб'єктами призводить до дублювання функцій, нераціональний розподіл ресурсів та реалізації окремих ініціатив без досягнення синергетичного ефекту. Недостатній рівень інтеграції популяризації науки до системи державної політики у сферах освіти, інновацій, культури та інформаційної безпеки обмежує її вплив на суспільні процеси.

Проблема 2. **Недостатність фінансового та економічного забезпечення популяризації науки.**

Відсутність сталих джерел фінансування, зокрема окремих бюджетних програм, механізмів грантової підтримки та економічних стимулів для залучення приватного сектору, обмежує розвиток науково-популярного контенту, інфраструктури та інституцій у цій сфері. Популяризація науки здебільшого здійснюється на проєктній (волонтерській) або ініціативній основі, що не забезпечує її довгострокової стійкості та масштабування.

Проблема 3. **Низький рівень ефективності наукової комунікації та доступності наукових знань**.

Наукові результати залишаються недостатньо представленими у публічному просторі, що зумовлено використанням складної академічної мови, відсутністю адаптації контенту до потреб широкої аудиторії та обмеженою присутністю науки у сучасних медіаформатах та комунікаційних наукових майданчиках. Низький рівень взаємодії між наукою, медіа та суспільством призводить до слабкої інтеграції наукових знань у суспільний дискурс.

Проблема 4. **Недостатній розвиток людського капіталу та культури наукової комунікації**

В Україні відсутня сформована система підготовки фахівців з наукової комунікації, а також механізми стимулювання науковців до популяризації результатів власних досліджень. Низький рівень розвитку відповідних компетентностей обмежує якість і ефективність комунікації науки з різними цільовими аудиторіями. Низький рівень залученості молоді до дослідницької діяльності та обмежена популяризація STEM-напрямів негативно впливають на формування кадрового потенціалу науки. Це обмежує можливості ефективної взаємодії науки з суспільством і стримує розвиток культури наукового мислення.

В умовах післявоєнного відновлення, глобальних трансформацій і цифровізації Україна потребує нової культури наукової комунікації – відкритої, гуманістичної, достовірної та орієнтованої на суспільство, такої, що сприяє поширенню науково обґрунтованих рішень у сфері відбудови інфраструктури, безпеки, охорони здоров’я та технологічної модернізації держави. Така культура, має поєднувати відкритість, інтеграцію з сучасними формами комунікації, щоб зробити науку зрозумілою, близькою та практично значущою для громадян.

Проблема 5. **Зниження довіри до науки та вплив дезінформації в умовах безпекових викликів**

В умовах повномасштабної війни та системних інформаційно-психологічних операцій проти України наукова комунікація набуває значення елементу національної безпеки. Поширення достовірних знань, розвиток критичного мислення та формування довіри до перевіреної інформації є складовими когнітивної стійкості суспільства. Популяризація науки у цьому контексті виступає стратегічним інструментом інтелектуальної безпеки держави.

Проблема 6. **Недостатня інтеграція науки у суспільні та управлінські процеси, а також ідсутність системи моніторингу та оцінки ефективності популяризації науки**

Рівень використання наукової експертизи при формуванні державної політики та прийнятті управлінських рішень залишається обмеженим, що знижує ефективність державного управління та гальмує впровадження інновацій. Не сформовано єдиного підходу до визначення показників

ефективності (KPI) у сфері популяризації науки, що унеможливлює оцінку результативності реалізації відповідних політик та програм і ускладнює їх коригування.

Мета та принципи Концепції

Метою Концепції є створення в Україні сталого, відкритого та ефективного середовища наукової комунікації і популяризації науки, яке забезпечить інтеграцію науки у суспільне життя, підвищення престижу наукової діяльності, розвиток довіри до знань і підтримку участі громадян у наукових процесах.

Концепція передбачає поєднання державної політики, освітніх практик, медійних форматів та інноваційних підходів, що мають зробити українську науку видимою, доступною й зрозумілою для суспільства.

Вона формує підхід, за якого наука стає цінністю і суспільним ресурсом – рушієм відновлення, модернізації, розвитку інноваційної економіки та міжнародної інтеграції України.

Реалізація Концепції ґрунтується на таких **принципах:**

- **відкритість і прозорість** – забезпечення доступу до наукових результатів, відкритих даних, публічної інформації про дослідження та державну підтримку науки;
- **довіра і достовірність** – утвердження ролі науки як джерела перевірених знань; протидія дезінформації, псевдонауці та спотворенню фактів;
- **україноцентричність і європейська інтегрованість** – формування власної наукової ідентичності, узгодженої зі стандартами Європейського дослідницького простору (ERA);
- **інклюзивність і рівність доступу** – залучення до наукової комунікації громадян усіх регіонів, вікових груп, соціальних верств і спільнот;
- **партнерство і взаємодія** – співпраця між державою, науковими інституціями, освітою, бізнесом, медіа, культурними ініціативами та громадянським суспільством;
- **інноваційність і цифровізація** – використання сучасних мультимедійних форматів, соціальних мереж, штучного інтелекту, онлайн-платформ і інтерактивних сервісів;
- **безпекова орієнтованість –** врахування викликів інформаційної війни, протидія псевдонауковим наративам та маніпулятивному використанню наукових знань, підтримка когнітивної стійкості суспільства;
- **гуманістичність і суспільна орієнтованість** – позиціонування науки як етичної та культурної сили, що сприяє добробуту людини, миру й сталому розвитку;
- **відповідальність і якість наукової комунікації** – дотримання етичних стандартів і наукової коректності, запобігання спотворенню, сенсаціоналізації та маніпулятивному використанню наукових знань і результатів.

Реалізація Концепції здійснюється з урахуванням диференційованого підходу до цільових аудиторій, зокрема дітей, учнівської та студентської молоді, педагогів, державних службовців, представників органів місцевого самоврядування, бізнесу, медіа, військовослужбовців, української діаспори та міжнародної спільноти. Формати наукової комунікації адаптуються до потреб і рівня підготовки кожної аудиторії.

Імплементація Концепції дозволить підвищити довіру громадян до науки, зміцнити престиж наукової кар'єри, створити нові канали діалогу між дослідниками та суспільством. У довгостроковій перспективі це сприятиме зростанню інноваційного потенціалу країни, покращенню науково-технологічної безпеки та посиленню ролі України у глобальній науковій спільноті.

Реалізація Концепції розрахована на період до 2028 року.

Основні учасники реалізації Концепції

До основних учасників реалізації Концепції належать державні органи, наукові установи, заклади освіти, громадські організації, медіа, бізнес-структури, міжнародні партнери та інші інституції, діяльність яких спрямована на розвиток наукової комунікації, популяризацію науки, підвищення наукової грамотності населення та міжнародну інтеграцію української науки.

Ефективне впровадження Концепції передбачає координацію дій між цими учасниками, розвиток партнерства і постійний діалог між наукою, державою та суспільством.

Державні органи та центральні органи виконавчої влади

Кабінет Міністрів України – забезпечує координацію державної політики у сфері науки, інновацій, освіти та комунікацій, схвалює відповідні державні програми й визначає пріоритети фінансування.

Міністерство освіти і науки України (МОН) – головний координатор реалізації Концепції; формує політику у сфері науки й освіти, забезпечує міжвідомчу координацію заходів з розвитку наукової комунікації, інтегрує SciComm у навчальні програми, підтримує грантові та просвітницькі ініціативи та сприяє функціонуванню національної інституційної інфраструктури популяризації науки.

Міністерство фінансів України – забезпечує формування та реалізацію бюджетної політики у частині фінансового забезпечення заходів популяризації науки, бере участь в опрацюванні механізмів фінансування, грантової підтримки та економічних стимулів, у тому числі із залученням приватного сектору та міжнародної допомоги, у межах повноважень та відповідно до законодавства.

Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри) – забезпечує цифрову інфраструктуру, розвиток онлайн-платформ і комунікаційних каналів для поширення наукових знань.

Міністерство культури України – сприяє розвитку науково-популярного контенту, культурних, просвітницьких і фестивальних заходів, що інтегрують науку в суспільне життя, а також підтримує розвиток культурних практик, пов'язаних із популяризацією науки.

Міністерство закордонних справ України (МЗС) – координує участь України в міжнародних програмах наукової дипломатії, формує позитивний імідж української науки у світі.

Державний комітет телебачення і радіомовлення України (Держкомтелерадіо) – бере участь у реалізації державної політики в сфері популяризації науки через розвиток стратегічних комунікацій, сприяє поширенню суспільно важливої інформації про наукові досягнення України в державі та за її межами, підтримує міжнародну видимість української науки та забезпечує інформаційну підтримку заходів із популяризації науки.

Український інститут національної пам'яті (УІНП) – забезпечує популяризацію результатів історичних досліджень та наукових знань про історію України, сприяє розвитку наукової комунікації у сфері національної пам'яті, поширенню науково обґрунтованих підходів до деколонізації, подолання історичних фальсифікацій і маніпуляцій.

сприяє популяризації наукових знань у сфері історії, політики національної пам'яті, збереження історико-культурної спадщини та розвитку суспільного діалогу на основі науково обґрунтованих підходів.

Інші центральні органи виконавчої влади – беруть участь у реалізації Концепції відповідно до своїх повноважень (Міненерго, МОЗ, Мінекології, Мінмолодьспорту тощо).

Академічний і освітній сектор

Національна академія наук України та галузеві академії (аграрна, медична, педагогічна тощо) – провідні наукові інституції, які забезпечують науково-експертний супровід, беруть участь у створенні контенту та розвитку культури популяризації науки.

Національний фонд досліджень України (НФДУ) – інституція, що забезпечує фінансування проєктів із наукової комунікації, видання науково-популярної літератури, грантів для популяризаторів науки, молодих учених і медіапроєктів у сфері SciComm.

Заклади вищої освіти – осередки формування наукової грамотності серед молоді; організовують публічні лекції, фестивалі науки, студентські стартапи та науково-комунікаційні заходи.

Наукові установи та лабораторії – партнери у створенні публічного контенту, реалізації регіональних програм популяризації науки, організації відкритих днів і наукових демонстрацій.

Ради молодих учених та студентські наукові спільноти – драйвери сучасних форматів SciComm (подкасти, блоги, інтерактивні події), формують комунікаційний зв'язок між поколіннями науковців.

Професійні спільноти та незалежні ініціативи у сфері SciComm – професійні об'єднання наукових комунікаторів, незалежні популяризаторські ініціативи, автори науково-популярного контенту та цифрові платформи.

Медіа та інформаційний сектор

Національні публічні аудіовізуальні медіа – основні канали поширення достовірної інформації про науку, трансляції науково-популярних програм, висвітлення наукових досягнень, реалізації просвітницьких проєктів і суспільно важливих комунікаційних кампаній .

Медіа, видавництва та контент-агенції – виробники україномовного науково-популярного контенту, партнерські платформи для інтеграції науки в культурний та освітній простір.

Громадський сектор і бізнес

Громадські організації та асоціації популяризаторів науки – ініціатори фестивалів і освітніх програм, спрямованих на залучення громадян до наукових тем.

Бізнес-структури, IT-компанії, технологічні парки – партнери у створенні платформ для комунікації науки та інновацій, спонсори конкурсів, хабів і просвітницьких подій.

Музеї, бібліотеки, культурні центри, парки науки – простори для інтерактивних виставок, популяризаційних заходів і наукових демонстрацій.

Міжнародні організації і програми та донорські інституції (UNESCO, EU JRC, Horizon Europe, British Council, DAAD, COST, Swiss Embassy тощо) – фінансові, експертні й освітні партнери у сфері наукової комунікації та міжнародних програм SciComm.

Основні завдання та заходи, спрямовані на розв'язання проблем

Реалізація Концепції передбачає етапний підхід, спрямований на послідовне створення інституційних, організаційних і комунікаційних механізмів розвитку наукової комунікації та популяризації науки в Україні.

Імплементація Концепції здійснюється за моделлю мережевої системи, що передбачає координацію та підтримку суб'єктів наукової комунікації без надмірної централізації. Така модель включає створення координаційної мережі, формування відкритого реєстру ініціатив SciComm, грантову підтримку незалежних проєктів та впровадження рекомендаційних стандартів якості.

Основними шляхами і способами розв'язання проблеми є:

Сприяння у формуванні державної політики у сфері наукової комунікації та популяризації науки шляхом закріплення відповідних пріоритетів у стратегічних і програмних документах, а також визначення координаційної ролі Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

Створення та розвиток інституційної інфраструктури популяризації науки через утворення національної координаційної мережі (на базі існуючих інституцій) з питань наукової комунікації, розвиток мережі регіональних осередків SciComm, а також запровадження сталих механізмів міжвідомчої взаємодії.

Сприяння у формуванні системи оцінювання ефективності заходів у сфері наукової комунікації та популяризації науки. Така система має передбачати використання якісних і кількісних індикаторів, зокрема рівня залучення різних цільових аудиторій, присутності науки в медіапросторі, участі молоді в науково-комунікаційних ініціативах, використання наукової експертизи в процесах вироблення державної політики.

Удосконалення нормативних і організаційних механізмів підтримки наукової комунікації шляхом інтеграції елементів SciComm у систему грантового фінансування, звітності наукових установ, діяльність закладів вищої освіти та програм підтримки досліджень і інновацій.

Розвиток сучасних цифрових і медійних інструментів поширення наукових знань шляхом створення національних науково-популярних платформ, мультимедійних каналів, офіційних медіа-хабів та використання соціальних мереж для донесення наукової інформації до широких аудиторій.

Передбачається створення національної цифрової платформи популяризації науки (єдиного веб-порталу), що забезпечить системне представлення українських наукових досягнень у доступному форматі.

Платформа функціонуватиме як відкритий агрегатор науково-популярного контенту, аналітичних матеріалів, пояснювальних статей, відео, подкастів та експертних коментарів.

Портал передбачатиме:

- адаптовані пояснення актуальних наукових досліджень;
- розділи для різних цільових аудиторій;
- мультимедійні формати (відео, інфографіка, короткі пояснювальні матеріали);
- англомовну версію для міжнародної видимості;
- інтеграцію з відкритими науковими базами та цифровими інструментами.

Сприяння розвитку конкурентоспроможного україномовного науково-популярного контенту шляхом створення сприятливих умов для виробництва якісних освітніх, науково-популярних і культурних продуктів, орієнтованих на різні вікові групи, з урахуванням сучасних форматів і запитів суспільства.

Інтеграція наукової комунікації в систему освіти та роботи з молоддю через впровадження освітніх програм, тренінгів і позашкільних заходів,

спрямованих на розвиток наукової грамотності, критичного мислення та зацікавленості у STEM-напрямах.

Сприяння розвитку ініціатив громадянської науки (citizen/community science) шляхом залучення громадян до участі в наукових дослідженнях, зборі та аналізі даних, цифрових дослідницьких проєктах та інших формах співпраці між науковцями, суспільством і державою, зокрема для поширення наукової культури, підвищення рівня наукової грамотності та зміцнення взаємодії між дослідниками і громадами.

Залучення бізнесу, інноваційного сектору та медіа шляхом розвитку партнерських моделей, програм корпоративної соціальної відповідальності, спільних комунікаційних і популяризаційних проєктів.

Протидія дезінформації та ворожим ідеологічним впливам у науково-популярному просторі шляхом створення безпечного інформаційного середовища, підвищення медіаграмотності, підтримки національних науково-популярних ресурсів і просування україноцентричного контенту.

Підтримка розвитку навичок та інструментів наукової комунікації серед дослідників шляхом впровадження навчальних програм, тренінгів, медіашкіл та інших освітніх форматів/заходів, спрямованих на формування здатності науковців ефективно представляти результати досліджень на публіці, взаємодіяти з медіа, органами влади та широкою громадськістю.

Розроблення та впровадження Кодексу етики наукової комунікації в Україні, що визначатиме стандарти достовірності, прозорості, відповідальності та недопущення маніпулятивного використання наукових знань у публічному просторі.

Підвищення рівня використання наукової експертизи у державному управлінні шляхом налагодження системної комунікації між науковцями та органами державної і місцевої влади, проведення експертних консультацій і поширення інформації про наукові досягнення.

Розвиток міжнародної співпраці та наукової дипломатії шляхом участі у європейських і глобальних ініціативах, програмах та мережах наукової комунікації, а також популяризації української науки за кордоном.

У межах реалізації Концепції передбачається впровадження пілотних ініціатив:

- щорічний Національний фестиваль науки;
- грантова програма підтримки молодих популяризаторів науки;
- премія за досягнення у сфері наукової комунікації;
- програма «Наука для громад» (експертна підтримка органів місцевого самоврядування);
- створення національного цифрового агрегатора науково-популярного контенту;
- запуск та поетапне наповнення національної цифрової платформи популяризації науки.

Очікувані результати

Виконання Концепції розвитку наукової комунікації та популяризації науки в Україні забезпечить системну інтеграцію української науки та інновацій до світового інформаційного простору, а також сприятиме утвердженню іміджу України як держави знань, інновацій і технологічного розвитку.

Моніторинг реалізації Концепції здійснюється на регулярній основі із залученням Міністерства освіти і науки України, Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, наукових установ, закладів вищої освіти та експертної спільноти тощо. Оцінювання результатів включає підготовку аналітичних матеріалів, використання соціологічних досліджень щодо рівня довіри до науки, аналіз присутності наукової тематики у медіапросторі та оцінювання ефективності реалізованих програм і ініціатив.

Оцінювання реалізації Концепції здійснюється на основі таких індикаторів:

- зростання присутності науки та частки науково-популярного контенту в загальнонаціональних і регіональних медіа;
- збільшення кількості учених (в тім числі молодих), залучених до публічної комунікації і популяризації науки;
- розширення міжнародної присутності українських наукових результатів;
- охоплення аудиторії національних цифрових платформ популяризації науки: кількість відвідувань та рівень залучення аудиторії;
- зростання рівня довіри населення до науки за результатами соціологічних досліджень;
- кількість проведених науково-популярних заходів, фестивалів науки, публічних лекцій та інших подій, спрямованих на популяризацію науки;
- кількість науково-комунікаційних проєктів й ініціатив, підтриманих через грантові програми.

Реалізація положень Концепції дозволить сформувати сталу національну систему наукової комунікації, у межах якої результати наукових досліджень, інноваційні розробки та експертний потенціал українських вчених стануть видимими, зрозумілими й доступними для суспільства, бізнесу, органів влади та міжнародних партнерів.

Реалізація Концепції забезпечить:

- сприяння у формуванні культури довіри до науки та утвердження наукових знань як основи для суспільного діалогу і прийняття рішень;
- зростання престижу наукової кар’єри, зокрема серед молоді, та підвищення привабливості дослідницької діяльності в Україні;
- підвищення інноваційного потенціалу держави через посилення взаємодії науки, освіти, бізнесу й креативних індустрій;
- зміцнення науково-технологічної безпеки як складової національної безпеки та стійкого розвитку країни;

- інтеграцію України в європейський простір науки та інновацій, зокрема шляхом участі в програмах Європейського дослідницького простору, міжнародних наукових мережах і комунікаційних ініціативах.

Крім того, за **результатами реалізації Концепції очікується:**

- підвищення рівня наукової грамотності населення, розвиток критичного мислення та зниження впливу дезінформації й псевдонауки;
- посилення міжнародної видимості української науки та зростання обізнаності міжнародної спільноти про науковий, технологічний та інноваційний потенціал України і її регіонів;
- створення передумов для зростання інвестиційної, інноваційної та освітньої привабливості України, а також розвитку наукового й освітнього туризму;
- утвердження України як надійного міжнародного партнера у сфері науки, інновацій і високих технологій;
- функціонування національного веб-порталу популяризації науки з регулярним оновленням контенту та стабільною аудиторією користувачів, а також інтеграцією існуючих цифрових ресурсів і платформ, присвячених популяризації науки.

У перспективі реалізація Концепції сприятиме формуванню позитивного, сучасного та сталого образу України як держави, що базує своє відновлення і розвиток на знаннях, науці та інноваціях.

Обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів

Реалізація Концепції здійснюється за рахунок та в межах коштів державного та місцевих бюджетів, суб’єктів інформаційної діяльності, коштів міжнародної технічної допомоги, внесків міжнародних організацій та інших джерел, не заборонених законом.